

سیر  
رسول خدا  
در حج و عمره

داود حسینی

|                     |                                                                 |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------|
| عنوان و نام پدیدآور | : سیره رسول خدا صلی الله علیه و آله در حج و عمره / داوود حسینی. |
| مشخصات نشر          | : تهران: نشر مشعر، ۱۳۹۵.                                        |
| مشخصات ظاهری        | : ۱۱۵ص.؛ ۱۴×۲۱سم.                                               |
| یادداشت             | : کتابنامه: ص. ۱۰۷.                                             |
| موضوع               | : سنت نبوی                                                      |
| موضوع               | : Wonts of the Prophet*                                         |
| موضوع               | : حج                                                            |
| موضوع               | : Hajj*                                                         |
| موضوع               | : حج عمره                                                       |
| موضوع               | : Hajj omra*                                                    |
| رده بندی دیویی      | : ۲۹۷/۹۳                                                        |
| رده بندی کنگره      | : ۱۳۹۵س۹۵۲۲۵ح/۴۶/۴۶ BP۲۴                                        |
| س. نامه             | : حسینی، داوود، ۱۳۴۳ -                                          |
| رضعیت فهرست نویسی   | : فیا                                                           |
| شابک                | : 978-964-540-659-0                                             |
| شماره ثبت           | : ۴۳۰۷۳۴۵                                                       |

## سیره رسول خدا ﷺ در حج و عمره

|               |                        |
|---------------|------------------------|
| تألیف:        | داوود حسینی            |
| تهیه و تدوین: | پژوهشکده حج و زیارت    |
| ناشر:         | مؤسسه فرهنگی هنری مشعر |
| چاپ و صحافی:  | چاپخانه مشعر           |
| نوبت چاپ:     | اول - زمستان ۱۳۹۵      |
| شمارگان:      | ۱۰۰۰ نسخه              |
| بها:          | ۵۵۰۰ تومان             |

ISBN : 978-964-540-659-0

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۶۵۹-۰

تلفن مراکز پخش و فروشگاه‌های مشعر :

تهران : ۰۳-۶۴۵۱۲۰۰۳ / قم : ۰۲۵-۳۷۸۳۸۴۰۰

## فهرست

|    |                                                                  |
|----|------------------------------------------------------------------|
| ۹  | دیباچه                                                           |
| ۱۱ | مقدمه                                                            |
| ۱۵ | فصل اول: عمره‌های پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small> |
| ۱۵ | مقدمه                                                            |
| ۱۷ | عمره قبل از هجرت                                                 |
| ۱۹ | عمره‌های بعد از هجرت                                             |
| ۲۱ | ۱. عمره حدیبیه و کیفیت آن                                        |
| ۲۳ | برتری حلق بر تقصیر                                               |
| ۲۴ | فتح بزرگ                                                         |
| ۲۴ | ۲. عمره القضاء                                                   |
| ۲۵ | ورود به مکه                                                      |
| ۲۵ | کیفیت طواف                                                       |
| ۲۶ | سعی صفا و مروه                                                   |
| ۲۸ | ۳. عمره جعرانه                                                   |

## فصل دوم: حج‌های رسول خدا ﷺ ..... ۲۹

مقدمه ..... ۲۹

تعداد حج‌های رسول خدا ﷺ ..... ۳۱

گفتار اول: حج رسول خدا ﷺ قبل از هجرت ..... ۳۳

۱. تلبیه احرام ..... ۳۳

۲. وقوف در عرفات ..... ۳۵

۳. عبود: ۱. مأزمین ..... ۳۶

۴. رفوف در منا ..... ۳۶

۵. تبلیغ: ۱. م. د. م. ا. ..... ۳۷

۶. طواف کعبه ..... ۳۸

گفتار دوم: حج رسول خدا ﷺ از هجرت ..... ۳۹

حجة الوداع ..... ۳۹

تعداد حج‌گزاران ..... ۴۰

مبحث اول: عمره تمتع ..... ۴۲

۱. میقات ..... ۴۲

۲. مستحبات قبل از احرام ..... ۴۳

۳. لباس احرام ..... ۴۳

۴. احرام بعد از نماز ..... ۴۵

۵. کیفیت تلبیه ..... ۴۵

۶. رعایت محرمات احرام ..... ۴۷

۷. مدت حرکت به سوی مکه ..... ۴۸

|    |                                           |
|----|-------------------------------------------|
| ۵۰ | ۸. نماز طواف                              |
| ۵۰ | ۹. نوشیدن آب زمزم                         |
| ۵۱ | ۱۰. سعی صفا و مروه                        |
| ۵۳ | ۱۱. دستور انجام عمره تمتع از سوی پروردگار |
| ۵۵ | ۱۲. خطبه رسول خدا ﷺ بالای کوه صفا         |
| ۵۶ | ۱۳. ورود به داخل کعبه                     |
| ۵۷ | ۱۴. آموزش مناسک حج در روز هفتم ذی الحجه   |
| ۵۸ | مبحث دوم: آخر حج                          |
| ۵۸ | ۱. وقوف در عرفات                          |
| ۵۹ | الف) بیان فضیلت روز عرفه                  |
| ۶۰ | ب) بیان فضایل امیر مومنان علی علیه السلام |
| ۶۱ | ج) بیان فضایل اهل بیت علیهم السلام        |
| ۶۲ | د) خطبه‌های رسول خدا ﷺ در عرفه            |
| ۷۲ | هـ) دعا‌های رسول خدا ﷺ در عرفات           |
| ۷۷ | و) کوچ از عرفات                           |
| ۷۸ | ۲. وقوف در مشعر                           |
| ۸۰ | ۳. منا و اعمال آن                         |
| ۸۲ | ۴. بیان احکام حج                          |
| ۸۳ | الف) روزه به جای قربانی                   |
| ۸۴ | ب) حرمت صوم در ایام تشریق                 |
| ۸۵ | ۵. خطبه‌های پیامبر اعظم ﷺ در منا          |
| ۸۵ | الف) خطبه رسول خدا ﷺ در روز عید قربان     |

- ب) خطبه پیامبر اکرم ﷺ در مسجد خیف..... ۹۱
۶. کوچ به مکه..... ۹۲
۷. نماز رسول خدا ﷺ در منا..... ۹۴
۸. باداش حج در سخنان رسول خدا ﷺ..... ۹۶
۹. غدیر خم..... ۹۷
- الف) دستور رسول خدا ﷺ به بیعت با امیرالمؤمنین ﷺ..... ۱۰۱
- ب) شعر حسان بن ثابت در ولایت امیرالمؤمنین ﷺ..... ۱۰۲
- فهرست منابع..... ۱۰۷

## دیباچه

سنت و سیر، رسول خدا ﷺ و اهل بیت ﷺ حجت خداوند در انجام تکالیف عبادی و چراغ راهنمای هر مسلمان در مسائل اخلاقی، عرفانی، اجتماعی و سیاسی زندگی اوست. همان گونه که قرآن کریم می‌فرماید: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا» «هر آینه برای شما در رسول خدا ﷺ الگویی یکوست...». (احزاب: ۲۱)

مطالعه زندگی و سیره معصومان ﷺ دربعاد اخلاقی و الگوگیری از آنها، یکی از نیازهای انسان‌هایی است که به دنبال حیات پاک هستند؛ زیرا زندگی معصومان ﷺ بر اساس تربیت الهی است همان‌طور که امیرمؤمنان ﷺ فرمود:

يَا كَمِيلُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَدَّبَهُ اللَّهُ وَهُوَ أَدَّبَنِي وَأَنَا أُوَدِّبُ الْمُؤْمِنِينَ وَأُورَثُ الْأَدَابَ الْمُكَرَّمِينَ.<sup>۱</sup>

ای کمیل! خداوند رسولش را تربیت کرد و رسول خدا ﷺ من را

تربیت نمود و من مؤمنان را تربیت می‌کنم و آداب انسان‌های کرامت یافته را برای آنها به ارث می‌گذارم.

یکی از فرازهای زندگی معصومان (ع) انجام حج، عمره و زیارت خانه خداست که از ابعاد عبادی، اخلاقی، اجتماعی و عرفانی برخوردار است. در این سفرها حج بر اساس فرمان خداوند در رفتار آنان تبلور پیدا می‌کند و الگویی مناسب برای شیفتگان معارف ناب الهی می‌شد. بررسی این بخش از زندگی آنان می‌تواند راهگشای خوبی در دنیای پیشرفته و کمرنگ شده و بیت باشد؛ فضایی که شبهه‌آفرینان، انجام حج را هزینه کردن سرمایه - عمره - مسیری معرفی می‌کنند که هیچ فایده‌ای ندارد، تکرار آن را رفتن نامعلوم می‌دانند و مردم را وسوسه می‌کنند به جای انجام حج و عمره، سرمایه خود را در اروپا، آمریکا و مراکز فساد هزینه کنند. بررسی تعداد دفعات حج و عمره معصومان (ع) و رفتار اخلاقی آنان در این سفرها، الگوی مناسبی برای پاسخگویی به این شبهات بی‌اساس است.

اثر پیش رو با عنوان «سیره رسول خدا (ص) در حج و عمره» به بررسی ابعاد اخلاقی و رفتاری حج‌ها و عمره‌های رسول خدا (ص) می‌پردازد. تا الگوی کاملی از حج و عمره واقعی در اختیار علاقه‌مندان قرار دهد. خداوند شکر از محقق ارجمند، جناب آقای داوود حسینی، امیدواریم این اثر، مورد استفاده همه علاقه‌مندان به معارف اسلامی، به ویژه زائران سرزمین وحی قرار گیرد.

من الله التوفیق

پژوهشکده حج و زیارت

گروه اخلاق و اسرار



## مقدمه

حج چشمه مبارک نوشتن رحمت پروردگار به بندگان است تا خود را هر ساله به این چشمه فیاض برسانند و دل‌های خود را از زنگارهایی که بر اثر زندگی مادی ایجاد می‌شود پاک کنند. در عظمت این عبادت بزرگ همین بس که از زمانی که حضرت آدم علیه السلام، کعبه را بنا نهاد<sup>۱</sup> و مأمور انجام حج شد و به وسیله جبرئیل علیه السلام ناسک حج را آموخت، بارها برای انجام حج و عمره به زیارت خانه خدا آمد.<sup>۲</sup> در بعضی روایات به هزار بار اشاره شده است.<sup>۳</sup>

پس از حضرت آدم علیه السلام در طول تاریخ، فرزندان ابراهیم الهی و سایر انسان‌های موحد به تبعیت آدم ابوالبشر، برای زیارت بیت المقدس و انجام حج، راهی این سرزمین شدند تا اینکه بر اثر طوفان نوح، سببه زیر

---

۱. من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۵۲.

۲. علل الشرایع، ج ۱، ص ۴۰۰؛ الکافی، ج ۴، ص ۱۹۱.

۳. من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۴۷؛ صحیح ابن خزیمه، ج ۴، ص ۲۴۵؛ الترغیب و الترہیب،

ج ۳، ص ۱۶۷.

آب فرو رفت و حج برای مدتی تعطیل شد.<sup>۱</sup> بعد از آنکه زمین کعبه در ۲۵ ذی القعدة از زیر آب بیرون آمد و آثار کعبه آشکار شد،<sup>۲</sup> ابراهیم و اسماعیل علیهما السلام مأمور شدند دیوارهای کعبه را بالا ببرند:

«وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» (بقره: ۱۲۷)

و [به یاد آورید] هنگامی را که ابراهیم و اسماعیل، پایه‌های خانه کعبه را بالا می‌بردند [و گفتند: پروردگارا! از ما بپذیر که تویی شایسته و دانایان].

بعد از بنای مجدد کعبه، ابراهیم علیهما السلام مأمور شد مردم را به انجام حج دعوت کند و خود نیز به نامه حج اقدام نماید:

«وَأَذِّنْ فِي النَّارِ خُجَّ بِتُوكَ جَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ» (حج: ۲۷)

و مردم را به حج دعوت کن تا بیاید و سواره بر مرکب‌های لاغر (چابک و ورزیده) از هر راه دوری [سوی من] تو بیایند.

جبرئیل، ابراهیم و اسماعیل علیهما السلام را همراهی می‌کرد و هر یک حج را یک به یک به جا می‌آورد و به آنان نیز می‌آموخت؛ بدین ترتیب آنان اولین حج خود را به جا آوردند.<sup>۳</sup> از آن تاریخ به بعد، حج یکی از برنامه‌های عبادی ادیان ابراهیمی شد. کعبه نیز خانه‌ای مقدس بود که به

۱. کعبه و مسجد الحرام در گذر تاریخ، ص ۲۶.

۲. اقبال الاعمال، ج ۲، ص ۳۱۰.

۳. علل الشرائع، ص ۵۸۶؛ الکافی، ج ۴، ص ۲۰۲.

آن احترام می‌گذاشتند و در صورت تخریب، بازسازی می‌شد. مردم نیز از راه‌های دور و نزدیک برای انجام حج به سوی خانه خدا عزیمت می‌کردند.

با انحراف انسان‌ها از روش ادیان توحیدی، حج نیز دستخوش تحریف شد و رفتارهای شرک‌آلود، جای تعالیم توحیدی حج را گرفت. کعبه مرکز قرار گرفتن بت‌ها در اطراف و داخل آن شد و بعضی رفتارهای خارج از آیین حنیف در حج راه یافت. اما بعضی افراد موحد در آن زمان هم سعی می‌کردند بر اساس آیین حنیف، حج به جا آورند؛ مانند حج‌های رسول خدا ﷺ در دوران جاهلیت که بر اساس آیین ابراهیم ﷺ صورت می‌گرفت؛ تا اینکه آخرین فرستاده الهی به رسالت مبعوث شد و با تعالیم آسمانی وارد، بار دیگر ندای توحید در شبه جزیره عربستان طنین‌انداز شد.

اگر چه پیامبر ﷺ تا رسیدن به اهداف متعالی خود راهی طولانی در پیش داشت، ولی وعده الهی محقق، فریاد توحید بر فراز کعبه بلند و کعبه از لوث وجود بت‌ها پاک گردید. اگر چه هنوز تا برپایی حج ابراهیمی موانعی باقی بود، ولی طولی نکشید که با نزول آیات برانت و ابلاغ آن به وسیله امیرمؤمنان ﷺ در ایام حج، کعبه و حج از آثار و برنامه‌های شرک‌آلود پاک و زمینه برای انجام حج محمدی ﷺ فراهم شد که در پی آن دوباره موحدان به حج دعوت شدند: «لِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا»؛ «و برای خدا بر مردم [واجب] است، که آهنگ خانه [او] کنند، آنها که توانایی رفتن

به سوی آن دارند». (آل عمران: ۹۷)

رسول خدا ﷺ مردم را برای انجام حج آگاه کرد و در سال دهم هجرت به همراه تعداد زیادی از مسلمانان آن روز، آخرین حج خود را انجام داد و مسلمانان را با حج واقعی آشنا کرد. این حج که معروف به حجة الوداع است، ارزشمندترین یادگار از سیره و روش حج محمدی برای مسلمانان است.

در این حج رسول خدا ﷺ آثار متعددی به رشته تحریر در آمده است که یکی از آثار ارزشمند در این زمینه، کتاب «حجة الوداع كما رواها أهل البيت ﷺ» تألیف معنی محترم، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای حسین واتقی است. در این نوشتار از آن بهره فراوان برده ایم. در این مجموعه کوشیده ایم با بررسی حج با و عمره های رسول خدا ﷺ، سیره رفتاری و اخلاقی آن حضرت را بررسی کنیم تا اثری مفید برای عموم زائران تدوین شود.